

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ, ПРАКТИКИ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

До захисту допущено
Завідувач кафедри

_____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)
“ ____ ” _____ 2015 р.

Дипломна робота
освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст»

з напрямку підготовки (спеціальності) 7.02030304 «Переклад»

на тему: «Функціонально-семантична варіантність фразеологізмів з компонентом
«час» в англійській мові та їх відображення в українському перекладі»

Виконала: студентка 5 курсу, групи ЛА-41с
Шніп Юлія Валеріївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Керівник доц., канд. наук Захарова Л. М.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

(підпис)

Консультант доц., канд. наук Ткачик О. В.
(вчені ступінь та звання, прізвище, ініціали)

(підпис)

Рецензент ст. викладач, канд. психол. наук Лук'яненко В.В.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у цій дипломній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Студент _____
(підпис)

Київ - 2015 рік

ВСТУП

Вивчення взаємозв'язку семантики та функціональних особливостей фразеологізмів на позначення універсальних концептів набуває останнім часом все більшого поширення в лінгвістиці. Фразеологізми з концептуальним компонентом «час» не є винятком. Перекладацький аспект дослідження фразеологічних одиниць на позначення універсального концепту «час» в англійській мові є маловивченим, що зумовлює доцільність та перспективність обраного напрямку.

Актуальність дослідження визначається запровадженням у ньому вектором аналізу, спрямованістю на вивчення взаємозв'язку мовної та концептуальної картин світу, семантики та функціональних особливостей досліджуваних фразеологічних одиниць, взаємозв'язку типів фразеологічних одиниць з компонентом «час» та їх потенційної варіативності. Актуальність даної роботи також зумовлена пошуком способів перекладу безеквівалентних фразеологічних одиниць та новотворів на позначення концепту «час» в англійській мові.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці з концептуальним компонентом «час» та їх варіанти в англійській мові.

Предметом дослідження є теоретичне обґрунтування функціонально-семантичних особливостей фразеологізмів з концептуальним компонентом «час» в англійській мові та практичне дослідження відображення даних одиниць у перекладі українською мовою.

Метою дослідження є встановлення особливостей функціонально-семантичної варіативності фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» в англійській мові та їх інтерпретації українською мовою.

Реалізація цієї мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

1. Опрацювати теоретичні складові дослідження концепту «час».
2. Виявити кореляцію поняття концепту «час» у лінгвістиці з маргінальними науками та проаналізувати дослідження даного універсального концепту з точки зору когнітивної лінгвістики.
3. Розглянути особливості тришарової структури концепту «час».

4. Визначити типи фразеологічних одиниць як середовища вербалізації концепту «час» в англійській мові з метою подальшого визначення їх потенціалу варіативності.

5. Встановити лінгвістичний статус компонентів фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» та здатність даних одиниць вступати у синонімічні зв'язки, створювати варіанти.

6. Обґрунтувати вибір ідеографічного принципу дослідження фразеологічних одиниць на позначення концепту «час».

7. Аргументувати актуальність комунікативно-прагматичного вектору дослідження особливостей варіантності фразеологічних одиниць з компонентом «час» та розкрити функціональне призначення даних одиниць, комунікативні стратегії їх вживання.

8. З'ясувати кількісне співвідношення наявного оцінного компоненту значення у фразеологічних одиницях на позначення концепту «час» в англійській мові, а також визначити потенціал варіативності даних одиниць.

9. Провести тематико-ідеографічний аналіз фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» в англійській мові з урахуванням кількісного співвідношення фразеосемантичних полів та їх груп.

10. Дослідити практичну реалізацію перекладацького аспекту даної дипломної роботи на матеріалі відібраних англійських фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» та їх еквівалентів в українській мові.

11. Окреслити способи інтерпретації українською мовою безеквівалентних одиниць, що включають фразеологічні новотвори на позначення концепту «час» в англійській мові.

Мета та завдання дослідження обумовили використання в роботі таких **методів:** метод лінгвістичного опису, за допомогою якого здійснювалося виділення одиниць аналізу та їх членування в англійській мові; метод концептуального аналізу для встановлення ідеографічно-семантичної ролі фразеологічних одиниць з компонентом «час» та їх варіантів; метод компонентного аналізу, за допомогою якого були виділені ті семантичні ознаки, які є ядреними у досліджуваних

фразеологічних одиницях на позначення концепту «час»; метод семантико-ідеографічного моделювання, за допомогою якого було проаналізовано фразеологічні одиниці на позначення концепту «час» та їх варіанти в англійській мові, а також моделювання процесу перекладу даних одиниць (денотативна модель). Функціональний аналіз дозволив простежити особливості функціонування фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» та їх комунікативно-прагматичні цілі в англійській мові. Елементи кількісного методу дозволили проаналізувати фразеологічні одиниці, що складають семантичні поля та групи концепту «час», кількісне співвідношення їх оцінного компоненту, потенціал варіативності, а також класи їх еквівалентності та способи перекладу (безеквівалентні одиниці, фразеологічні новотвори). У даній роботі було також використано загальнологічні методи дослідження (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія).

Матеріалом дослідження слугували 1117 англійських фразеологічних одиниць з експліцитно та імпліцитно вираженим компонентом «час».

Теоретичне значення роботи зумовлено тим, що результати становлять внесок у розвиток теорії лінгвоконцептології, лінгвопрагматики, культурології та перекладознавства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання її основних положень і висновків у лекціях та семінарських заняттях із лексикології сучасної англійської мови (розділ «Фразеологія»), а також у спецкурсі «Когнітивна семасіологія». Теоретичні положення роботи та її практичні результати можуть бути використані на практичних заняттях з англійської мови у вищих навчальних закладах, у практиці перекладу, при написанні методичних рекомендацій, у наукових пошуках магістрів та аспірантів, а також для укладання ідеографічних словників.

Апробація результатів дослідження. За результатами дипломної роботи опубліковано статтю у фаховому науковому журналі «Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» Серія: Філологія. Педагогіка.» (Випуск 5) та тези доповіді як матеріал VIII

Міжнародної студентської науково-практичної конференції «Людина як суб'єкт міжкультурної комунікації: сучасні тенденції у філології, перекладі та навчанні іноземних мов» (Київ, 2015 р.).

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота викладена на 161 сторінці друкованого тексту (з яких 85 сторінок займає основний текст) та складається зі змісту, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів (двох теоретичних та двох практичних розділів), висновків до розділів, загальних висновків, резюме англійською мовою. Робота містить 10 таблиць, 3 рисунки, 2 додатки та 125 найменувань у списку використаних джерел.

SUMMARY

The given paper is devoted to the analysis of the semantic and functional peculiarities of the phraseological units with the conceptual component of time. The linguistic and the conceptual representations of the world coexist due to the presence of the concept which acts like a mediator and key element. Studied in our work the universal concept of time is verbalised in a phraseological plane of the English language. These units of secondary nomination contain an evaluative component and act as the linguistic representation of the conceptual structure resulting in the actuality of our practical research. One more emerging area of our research is translation of English phraseological units with the conceptual component of time into Ukrainian.

The semantic features of phraseological units with the conceptual component «time» explain the variance of these language units in English. The modifications and substitutions correlate with the pragmatic objectives and functional peculiarities (communicative intentions and pragmatics) of the phraseological units denoting concept of time in the English language. Communicative and pragmatic aspects of our investigation are based on the correlation of English semantic structure and functional peculiarities of the phraseological units and their alternants denoting concept of time. The phraseological units with the conceptual component of time and their alternants acquire communicative and pragmatic functions.

According to the ideographic analysis the universal concept of time investigated in our research consists of three semantic fields and their thematic groups. Ideographic analysis was used in our research in order to outline the semantic peculiarities of the phraseological units and their alternants denoting concept of time in English. The variance of phraseological units denoting time exists due to the variety of the kernel components with the connotative representation of time and their modifications. According to the classification proposed by V. V. Vinogradov we have pointed out three types of language units verbalising the concept «time» in English (1117 were analysed in our research) and only the group of phraseological combinations (256 units which is 23 %) have the variation potential.

The evaluative connotation of phraseological units verbalising the concept «time» encloses the peculiarities of mental perception of the fundamental category of time in English. On the basis of the classification suggested by E. F. Arsentieva we have pointed out that the group of phraseological units having neutral connotation is the largest one (751 units which is 67 %). This fact states the special perception of the concept «time» in British and American mentality.

The translation of English phraseological units verbalising the concept «time» is viewed through the denotative approach to translation of phraseological units proposed by G. E. Miram. We have discovered that the prevailing part of the units of secondary nomination verbalising the concept «time» in English have pragmatic equivalents in Ukrainian (471 units which is 42 %). In the course of our research we have identified words with no direct equivalents (204 units which is 18 %) including phraseological neologisms verbalising the concept «time» (12 units which is 1 %). Such kind of culture-specific vocabulary denoting concept of time is translated into Ukrainian with the help of descriptive and loan-translation. The fact of culture-specific vocabulary verbalising the concept «time» existence is corroborated in our research too. We can claim that the similarity (prevailing pragmatic equivalents) and at the same time the difference (culture-specific vocabulary) of time perception exists between English and Ukrainian linguocultures.

To sum up, the results of our research have illustrated the correlation between the functional-semantic features of the phraseological units verbalising the concept «time» and their evaluative connotation, variation potential and the peculiarities of their translation into the English language.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	7
ВСТУП.....	9
ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА	
РОЗДІЛ 1. ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЧАС» У ЛІНГВІСТИЦІ ТА МАРГІНАЛЬНИХ НАУКАХ, ЙОГО ТИПОЛОГІЯ ТА СТРУКТУРА	13
1.1.....	К
онцепт як основна одиниця мовної картини світу та його типологія.....	14
1.2.....	Д
іахронія та синхронія універсального концепту «час» у лінгвістиці	17
1.3.....	П
оняття концепту «час» у маргінальних науках	19
1.4.....	К
онцепт «час» в індивідуальній картині світу з точки зору когнітивної лінгвістики..	21
1.5.....	О
собливості тришарової структури концепту «час»	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	26
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА ВАРІАНТНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВЕРБАЛІЗОВАНОГО В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ КОНЦЕПТУ «ЧАС»	27
2.1.....	Т
ипи фразеологізмів як середовища вербалізації концепту «час» з точки зору семантичної стійкості (неподільності) їх компонентів в англійській мові	28
2.2.....	Л
інгвістичний статус компонентів фразеологічних одиниць, що вербалізують концепт «час» в англійській мові	33
2.3.....	В
аріативність фразеологічних одиниць як середовища вербалізації концепту «час» в англійській мові	35

2.4.....	C
инонімія та полісемія фразеологічних одиниць як середовища вербалізації концепту «час» в англійській мові	37
2.5.....	I
деографічний принцип дослідження семантики фразеологічних одиниць як середовища вербалізації фразеологічних одиниць з компонентом «час».....	39
2.6.....	K
омунікативно-прагматичний вектор дослідження функціональної варіантності фразеологізмів на позначення концепту «час» в англійській мові	43
2.6.1.	Ф
ункціональне призначення фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» в англійській мові.....	44
2.6.2.	K
омунікативні стратегії вживання ФО з компонентом «час» в англійській мові.....	47
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	49
ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА	
РОЗДІЛ 3. ІДЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЧАС» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ, ЇХ ОЦІННИЙ КОМПОНЕНТ ЗНАЧЕННЯ ТА ВАРІАНТНІСТЬ.....	
3.1.....	O
цінний компонент значення фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» в англійській мові	51
3.2.....	I
деографічний аналіз фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» в англійській мові та їх варіативність	55
3.2.1.	Ф
разеосемантичне поле «момент» та його групи «швидко-повільно», «часто-рідко», «початок-кінець», «рано-пізно»	61

3.2.2.	Ф
разеосемантичне поле «період, відрізок часу» та його групи «минуле», «теперішнє», «майбутнє»	63
3.2.3.	Ф
разеосемантичне поле «цикл» та його групи «життя людини», «життя природи»	65
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	68
РОЗДІЛ 4. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ «ЧАС» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	70
4.1.	П
перекладацький аспект дослідження фразеологічних одиниць з компонентом «час» в англійській та українській мовах	70
4.2.	Д
енотативна модель інтерпретації англійських фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» в українській мові та типи еквівалентності за Г. Е. Мірамом	72
4.3.	Б
еквівалентність фразеологічних одиниць на позначення концепту «час» в англійській мові та їх інтерпретація в українській мові	75
4.4.	Ф
фразеологічні новотвори на позначення концепту «час» в англійській мові та їх відображення в українському перекладі	79
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4	81
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	83
SUMMARY	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТОК 1. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЧАС» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ УКРАЇНСЬКІ ЕКВІВАЛЕНТИ	101

1.1.....	Ф
разеологічні одиниці фразеосемантичного поля «момент»	концепту
«час».....	101
1.2.....	Ф
разеологічні одиниці фразеосемантичного поля «період, відрізок часу»	концепту
«час»	135
1.3.....	Ф
разеологічні одиниці фразеосемантичного поля «цикл»	концепту
«час»	145
ДОДАТОК 2. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ НОВОТВОРИ НА ПОЗНАЧЕННЯ	
КОНЦЕПТУ «ЧАС» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В	
УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ.....	161

